

Анотація

Фролова Н. В. Правове положення договору емфітевзису за українським законодавством. – Стаття.

Договірні відносини у сфері використання земель для сільськогосподарських потреб набувають поширення в наш час. Розвиваються договірні відносини в земельному праві, через що питання прав на чужі земельні ділянки потребують удосконалення та розвитку. Статтю присвячено характеристиці договору використання земель для сільськогосподарських потреб (емфітевзису), аналізу його істотних умов та дослідженню проблем удосконалення законодавства у вказаній сфері.

Ключові слова: емфітевзис, земельне право, земельно-правові договори.

Аннотация

Фролова Н. В. Правовое положение договора эмфитевзиса в украинском законодательстве. – Статья.

Договорные отношения в сфере использования земель для сельскохозяйственных нужд широко распространены в наше время. Развиваются договорные отношения в земельном праве, из-за чего вопрос прав на чужие земельные участки требуют совершенствования и развития. Статья посвящена характеристике договора использования земель для сельскохозяйственных нужд (эмфитевзиса), анализу его существенных условий и исследованию проблем совершенствования законодательства в указанной сфере.

Ключевые слова: эмфитевзис, земельное право, земельно-правовые договоры.

Summary

Frolova N. V. The legal status of the emphyteusis agreement in Ukrainian legislation. – Article.

Contractual relations in the use of land for agricultural purposes to spread in our time. Develop contractual relations in land law, which is why the issue of rights to other people's land in need of improvement and development. The article is devoted to the contract of land use for agricultural purposes (perpetual lease), an analysis of its essential conditions and problems of improvement of legislation in this area.

Key words: emphyteusis, land law, land law contracts.

УДК 347.122:053.6 (477) (045)

О. В. Синегубов

МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ДІТЕЙ

Пріоритет прав дитини закріплено законодавчо. Проте тенденція декларативності правових приписів, характерних для Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини, знайшла своє відображення й у чинному сімейному законодавстві. Зокрема, правова регламентація особистих немайнових прав неповнолітньої особи ускладнюється тим, що в чинному законодавстві містяться так би мовити «мертві» норми, які лише створюють ілюзію самостійного здійснення дитиною наданих їй прав. Так, на практиці не дотримуються норми, які регламентують порядок визначення місця проживання неповнолітньої особи, якщо щодо цього немає відповідної попередньої домовленості між батьками. Також ігноруються інтереси й бажання дитини щодо вільного пересування, вибору роду занять, місця навчання, не кажучи вже про здійснення особистих немайнових прав у сфері сімейних правовідносин, у яких думка дитини не має значення й губиться в пріоритетах її батьків та інших членів сім'ї. І це не повний перелік вразливих місць чинного законодавства, які в сукупності ставлять під сумнів реальне значення правового статусу неповнолітньої особи.

Як наслідок, забезпечення прав дитини є глобальною проблемою сучасності, у розв'язанні якої має бути зацікавлене усе людство. І це пояснюється насамперед визначальною роллю молодого покоління в гарантуванні життєздатності суспільства та прогнозуванні його розвитку. Адже безліч негативних явищ, пов'язаних зі становищем дитини в суспільстві, залежить від належного виконання правових приписів, оскільки реальне та стабільне покращення життя дитини можливе лише на основі чітких приписів і недвозначності правових норм. Із цією метою на рівні норм права повинно бути закладено ідеальну модель механізму здійснення суб'єктивних цивільних прав, а на рівні закону – передбачено засоби, які є достатніми для здійснення права, і механізми, які б сприяли здійсненню права [1, с. 105]. Саме недосконалий механізм реалізації прав і свобод дитини зумовлює їх декларативність.

Метою статті є дослідження механізму забезпечення здійснення особистих немайнових прав дітей і визначення критеріїв його ефективності.

Особисті немайнові правовідносини як різновид цивільних правовідносин являють собою певну правову конструкцію, у межах якої здійснюються суб'єктивні права та виконуються суб'єктивні обов'язки. У зв'язку із цим у нормах права необхідно визначити не лише права й обов'язки, а й увесь правовий механізм гарантованої реалізації наданих прав та обов'язків, коли ці права й обов'язки стають персоніфікованими. У такому випадку носіями прав та обов'язків є неповнолітні особи, відповідно, в об'єктивному праві повинно бути передбачено фактичний результат, якого повинна досягти управомочена особа під час реалізації ідеальної мети суб'єктивного права.

Тому комплекс тих чи інших правових засобів та інструментів, упорядкованих у системі, яка складає конкретний механізм здійснення прав, залежить від здійснення того чи іншого виду суб'єктивного права, способу його реалізації, правового положення управомоченої особи. Відповідно, основу гарантованого здійснення суб'єктивних цивільних прав повинні складати механізми безпосередньої реалізації прав. Як наслідок, юридичний механізм забезпечення здійснення особистих немайнових прав дитини є важливим елементом цілісного процесу забезпечення та захисту прав особи, вбудований у його структуру, який діє для підтримки її нормального стабільного стану й усунення прогалин, які з'являються [2, с. 95].

Варто відмітити, що під забезпеченням чогось автори тлумачних словників розуміють створення умов, у яких щось дійсно має місце або в яких щось можна здійснити. Забезпечити – зробити можливим, дійсним, таким, що можна реально виконати [3, с. 427]. У юриспруденції категорія «забезпечення» тлумачиться неоднозначно. Зокрема, на думку В.А. Ойгензіхта, «забезпечення» є загальною категорією, яка здійснюється за допомогою правового регулювання, реалізується у формах превенції, охорони, захисту, відповідальності, які застосовується окремо або в поєднанні [4, с. 21]. Д.А. Авдеев включає в поняття «забезпечення» всю систему політичних, економічних, соціальних, духовних, правових та інших заходів та умов, направлених на найбільш повне користування особою соціальними благами [5, с. 15].

Нерідко в літературі поняття «забезпечення» прав і свобод людини визнають синонімом умов, гарантій для їх реалізації. Так, Н.В. Вітрук під забезпеченням прав і свобод розуміє систему їх гарантування, тобто «систему загальних умов

і спеціальних (юридичних) засобів, які забезпечують їх правомірну реалізацію, а в необхідних випадках – і охорону» [6, с. 195–196]. В.І. Абрамов стверджує: «Забезпечення – це комплекс гарантій, у тому числі гарантій реалізації прав». Дослідник відмічає при цьому, що «гарантії, як і захист та охорона, є засобами забезпечення; забезпечення, навпаки, – результатом, наслідком охорони, захисту, гарантій» [7, с. 74]. Доповнюючи таке визначення, М.А. Гора зазначає, що забезпечення прав включає в себе ще один елемент, а саме визнання та декларування прав і свобод, або їх утвердження [8, с. 66].

Таким чином, вищенаведене дозволяє стверджувати, що під забезпеченням здійснення неповнолітньою особою цивільних прав слід розуміти сукупність умов, засобів та способів, виконання, дотримання й використання яких робить можливим здійснення дитиною наданих їй особистих немайнових прав. Водночас здійснення неповнолітніми наданих їм прав є неможливим без відповідного сприяння уповноважених осіб та державних органів, взаємопов'язана та взаємоузгоджена діяльність яких являє собою механізм забезпечення здійснення особистих немайнових прав дітей.

Так, механізм забезпечення прав і свобод – це комплекс взаємопов'язаних, взаємодіючих юридичних передумов, нормативних засобів і загальносоціальних умов, які створюють належні юридичні й фактичні можливості для повноцінного здійснення людиною прав і свобод. Н.П. Опольська щодо цього відмічає, що такий механізм у свою чергу має специфіку, яка проявляється в його об'єкті. Адже дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони, піклування, включаючи належний правовий захист, як до, так і після народження. Крім того, діти не можуть здійснювати свої права самостійно, а тому їм потрібна особлива увага з боку держави та суспільства [2, с. 95].

У контексті вивчення особистих немайнових прав дитини є доцільним і важливим дослідження категорії «забезпечення» лише з точки зору характеристики здійснення особистих немайнових прав дитини й обов'язку уповноважених органів та осіб щодо забезпечення їх здійснення. Як наслідок, механізм забезпечення здійснення особистих немайнових прав неповнолітніх осіб буде нами розглянуто в контексті системи гарантій їх здійснення та діяльності органів держави зі створення умов для їх реалізації. Його основними елементами є такі: національне законодавство, яке є основою всього юридичного механізму забезпечення прав дитини, і юридичні процедури їх здійснення. Забезпечення прав – це система соціально-юридичних заходів із надання їм практичного, реального характеру, яка є дієвою стосовно тих прав, які зафіксовані в законодавстві, тому мають статус юридичних. У такому випадку держава бере на себе зобов'язання зі створення належних умов для їх реалізації, практичного втілення їх у дійсність, перетворення з нормативних приписів у реальні суспільні відносини [9, с. 98].

Водночас механізм забезпечення прав і свобод дитини спрямовано на охорону всіх видів діяльності щодо забезпечення використання прав дитини, які охоплюють юридичне закріплення всіх видів гарантій прав, свобод та інтересів дітей, систему охорони здоров'я й освіти, а також щодо свідомого визнання суспільством, поважного ставлення, до прав дитини, наявності державного контролю за виконан-

ням прав дітей [2, с. 99]. Тобто будь-який правовий механізм може бути реалізовано в межах державної політики, яка є засобом юридичної легітимації, закріплення та здійснення політичного курсу країни і яка, як вірно відмічає Н.І. Матузов, являє собою комплекс цілей, мір, завдань, програм, установок, які реалізуються у сфері дії права й за допомогою права [10, с. 29]. Головною ідеєю державної політики є рух від формулювання мети до кінцевого результату. Пов'язувати мету правової політики як ідеальне з результатом як реальним втіленням покликані правові засоби, тобто «правові явища, які виражаються в інструментах (настановах) та діяннях (технологіях), за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, забезпечується досягнення суспільно корисних цілей». Для досягнення запланованого результату необхідним є комплекс відповідних засобів – установок та діянь, оскільки результат неможливо отримати лише за допомогою субстанціональних явищ, потрібні ще устремління, практичні дії з використання наданих законодавством інструментів [11, с. 79].

Водночас проблема ефективності є основою функціонування будь-якого механізму. Відповідно, для дослідження механізму ефективного забезпечення здійснення особистих немайнових прав дітей необхідно розкрити основні положення ефективності. Так, В.С. Нерсисянц визначає ефективність права як ступінь досягнення правових цілей чинного законодавства в різних сферах правової регуляції. Автор підкреслює, що право не варто перетворювати в засіб та інструмент економіки, політики, ідеології тощо, а про ефективність слід судити за ступенем досягнення неправових цілей [12, с. 135].

У контексті дослідження механізму забезпечення здійснення особистих немайнових прав дитини таке твердження є особливо цінним, адже створення й ефективне функціонування зазначеного механізму насамперед має не меті суспільно корисні цілі: сприяння здійсненню дітьми права на сім'ю шляхом їх усиновлення, влаштування в прийомну сім'ю або дитячий будинок сімейного типу; створення спеціальних закладів (неінтернатного типу) для дітей-інвалідів, удосконалення реабілітаційних програм тощо; проведення психологічних та інформаційних бесід серед підростаючого покоління з метою їх правової обізнаності щодо наявності в них спектру прав, підстав їх здійснення й наслідків, оповіщення про наявність таких органів та уповноважених осіб, які у відповідних випадках можуть допомогти дитині та уберегти її від непоправних вчинків; створення різноманітних розвиваючих центрів (школа-студія танцю, художня студія тощо) для дітей, які прагнуть до творчого розвитку тощо.

Разом із тим досягнення неправових цілей, як і створення ефективного правового механізму забезпечення прав дітей, є неможливим без політичної й економічної підтримки держави. Адже, щоб втілити в життя безліч правових приписів щодо здійснення особистих немайнових прав дітей, потрібні кошти та/або державна підтримка в тій чи іншій сфері реалізації прав неповнолітніх осіб, оскільки гарантування – це створення й забезпечення державою умов та ефективних механізмів реалізації громадянами своїх прав і свобод [8, с. 67].

Тому слід підтримати позицію С.С. Алексєєва стосовно того, що в поняття ефективності (оптимальності) права слід включати:

– фактичну ефективність (співвідношення між фактично досягнутими результатами й безпосередньою, найближчою метою, для досягнення якої були прийняті відповідні юридичні норми);

– обґрунтованість і доцільність (умови й вимоги, що забезпечують такий зміст і порядок реалізації правових норм, який дозволяє йому бути результативним регулятором суспільних відносин);

– корисність (фактичну ефективність, яка розглядається під кутом зору досягнення реального позитивного ефекту);

– економічність (корисність правового регулювання з урахуванням кількості витрат матеріального, людського, часового характеру) [13, с. 196].

Незважаючи на те, що зазначена позиція в контексті здійснення особистих немайнових прав дітей є дещо жорсткою та кардинальною, вона чітко відображає співвідношення пріоритетів у сфері забезпечення здійснення суб'єктивних прав дітей. Адже для того, щоб той чи інший правовий механізм належним чином працював, насамперед необхідно співвіднести реальний стан правових норм, які регламентують здійснення особистих немайнових прав дітей, із наявними засобами, які будуть направлені на забезпечення такого роду реалізації.

Крім того, серед сукупності особистих немайнових прав дітей є пріоритетними, зокрема, ті, що забезпечують їх природне існування. Як наслідок, ефективність механізму забезпечення їх здійснення буде домінантною з-поміж інших, оскільки визначальними є життя, здоров'я, недоторканість неповнолітньої особи. Відповідно, політику держави спрямовано передусім на гарантування цих прав, а вже потім тих, які забезпечують соціальне буття чи сімейну сферу неповнолітнього. Також необхідно співвідносити, які дії з боку держави, її уповноважених органів чи інших осіб, спрямовані на забезпечення здійснення прав, матимуть позитивні наслідки й приведуть до бажаного результату у сфері здійснення прав дітей, а які ні.

Ефективність механізму забезпечення здійснення особистих немайнових прав неповнолітніх осіб можна визначити як співвідношення між його цілями та результатами. У такому випадку критерієм оцінки ефективності правових засобів є мета, для досягнення якої вони використовуються. Вона являє собою ідеальний, бажаний результат застосування правових засобів [14, с. 27].

При цьому рівень реалізації особистих немайнових прав дитини є самостійним критерієм ефективності механізму їх забезпечення. Його можна визначити, встановивши групи прав, які можуть реалізуватися самою дитиною або за допомогою інших осіб, тобто для здійснення яких у суспільстві вже існують умови, способи й засоби; та групи прав, здійснення яких на цьому етапі є проблематичним та потребує спеціального юридичного, соціального, матеріального забезпечення тощо [15, с. 72].

Хоча держава й спрямовує свою діяльність на підвищення рівня забезпечення прав дитини (наприклад, поступово підвищується ефективність забезпечення умов зростання дітей у сім'ї, а не в інтернаті чи дитячому будинку), проте практика свідчить про недостатню її організацію. Майже у всіх сферах реалізація найважливіших прав дитини є проблематичною. Погіршення стану здоров'я дітей, розширення практики платних послуг в освіті й скорочення державного замовлення на окремі спеціальності в технікумах, вищих навчальних закладах зробили

освіту малодоступною для неповнолітніх осіб. А школярі сьогодні, щоб вступити до першого класу початкової школи (ліцею), повинні знати абетку, основи читання та англійської мови. Бідність більшої частини населення, безробіття батьків ускладнюють матеріальне забезпечення дітей, тим самим обмежуючи здійснення їхнього права на освіту, вільний розвиток, особисте життя тощо. Тому ці та низка інших фактів свідчать про необхідність підвищення можливості реалізації особистих немайнових прав неповнолітніх.

Реалізація суб'єктивних прав громадян – це сукупність різного роду дій, процес, у результаті якого громадяни, які наділені конкретним видом суб'єктивних прав, досягають тих реальних цілей, інтересів, благ, що передбачені цими правами [9, с. 69]. Таким чином, здійснення суб'єктивних прав пов'язане з усуненням тих негативних явищ, які стоять на перешкоді подальшій ефективній їх реалізації. Як наслідок, механізм забезпечення здійснення особистих немайнових прав дитини має двоякий характер: з одного боку, він включає сукупність самостійних прямо не заборонених законом діянь неповнолітньої особи щодо здійснення даних прав, а з іншого – це діяльність відповідних державних органів та їхніх посадових осіб, яка суворо регламентована нормами права й покликана забезпечити дитині належні умови для здійснення зазначених прав і їх законодавче дотримання. Відповідно, ефективність та дієвість механізму забезпечення здійснення особистих немайнових прав дітей залежить не лише від системи законодавчо встановлених гарантій у цій сфері та юридичного, соціального, матеріального їх забезпечення, а й від наявності контролюючих органів, завдяки яким держава зможе не лише захистити дітей, а й забезпечити оптимальну реалізацію їхніх прав.

Література

1. Вавилин Е.В. Осуществление и защита гражданских прав / Е.В. Вавилин ; Институт государства и права. – М. : Волтерс Клувер, 2009. – 360 с.
2. Опольська Н.М. Механізм забезпечення прав і свобод дитини / Н.М. Опольська // Держава і право. – 2007. – Вип. 35. – С. 94–100.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов ; под ред. Н.Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1990. – 921 с.
4. Авдеев Д.А. Охрана, защита, обеспечение прав и свобод человека и гражданина / Д.А. Авдеев // Российское правовое государство. Итоги формирования и перспективы развития : материалы Всерос. науч.-практ. конф. (г. Воронеж, 14–15 ноября 2003г.): в 5ч. / под ред. Ю.Н. Старилова. – Воронеж, 2004. – Ч. 1. – 2004. – С. 11–13. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lib.vsu.ru/elib/texts>.
5. Ойгензихт В.А. Формы обеспечения интересов субъектов гражданских правоотношений / В.А. Ойгензихт // Осуществление и защита гражданских и трудовых прав : сб. науч. тр. Кубан. гос. ун-та / отв. ред. Т.Д. Чепига. – Краснодар : КГУ, 1989. – С. 20–27.
6. Витрук Н.В. Социально-правовой механизм реализации конституционных прав и свобод граждан / Н.В. Витрук // Конституционный статус личности в СССР / редкол. : Н.В. Витрук, В.А. Масленников, Б.Н. Топорнин, 1980. – М. : Юридическая литература, 1980. – С. 195–210.
7. Абрамов В.И. Соотношение понятий «охрана», «защита», «гарантированность», «обеспечение» прав ребенка / В.И. Абрамов // Государство и право. – 2006. – № 6. – С. 68–74.
8. Гора М.А. Щодо змісту та співвідношення понять «захист», «охорона», «забезпечення» та «гарантування» особистих немайнових прав / М.А. Гора // Вісник Одеського національного університету. Серія «Правознавство». – 2010. – Т. 15. – Вип. 1. – С. 62–69. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vonu_prav/2010_1/08.pdf.
9. Домбровська О.В. Забезпечення реалізації суб'єктивного права на життя людини (теоретико-правовий аспект) / О.В. Домбровська // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 3. – С. 98–101.

10. Матузов Н.И. Правовая система и личность / Н.И. Матузов. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1987. – 293 с.
11. Абрамов В.И. Правовая политика современного российского государства в области защиты прав детей / В.И. Абрамов // Государство и право. – 2004. – № 8. – С. 79–84.
12. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства / В.С. Нерсесянц. – М. : Юрист, 1999. – 477 с.
13. Алексеев С.С. Общая теории права : в 2-х т. / С.С. Алексеев. – М. : Юридическая литература, 1981– . – Т. 1. – 1981. – 359 с.
14. Рабінович П.М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти) / П.М. Рабінович, І.М. Панкевич // Праці Львівської Лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. Серія 1 «Дослідження та реферати» / редкол. : П.М. Рабінович (голов. ред.) та ін. – Львів : Астрон. – 2001. – Вип. 3. – 108 с.
15. Опольська Н.М. Критерії ефективності механізму забезпечення прав та свобод дитини / Н.М. Опольська // Держава і право. – 2009. – Вип. 46. – С. 70–76. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/DiP/2009_46/1-13.pdf.

Анотація

Синегубов О. В. Механізм ефективного забезпечення здійснення особистих немайнових прав дітей. – Стаття.

У статті досліджено механізм забезпечення здійснення особистих немайнових прав дитини, визначено основні критерії його ефективності.

Ключові слова: особисті немайнові права, діти, механізм, реалізація.

Аннотация

Синегубов О. В. Механизм эффективного обеспечения осуществления личных неимущественных прав детей. – Статья.

В статье исследован механизм обеспечения осуществления личных неимущественных прав ребенка, определены основные критерии его эффективности.

Ключевые слова: личные неимущественные права, дети, механизм, реализация.

Summary

Synehubov O. V. Mechanism of effective realization of personal nonproperty rights of children. – Article.

The mechanism of realizing personal nonproperty rights of a child is researched in the paper, the main criteria of its effectiveness are determined.

Key words: personal nonproperty rights, children, mechanism, realization.

УДК 346.14.001.76

А. О. Олефір

НАЦІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

У сучасному світі все частіше доводиться стикатися з надлишком різноманітної інформації, її сумнівною якістю, коли під благими намірами економічні оператори приймають хибні рішення. Також актуалізується проблема інноваційних конфліктів у процесі технологічного розвитку, які негативно позначаються на охороноздоровчих і соціальних параметрах суспільного життя. Тому дуже важливо виявити існуючі в інформаційних джерелах протиріччя, спрогнозувати можливі негативні ефекти правових перетворень та обрати правильний варіант